UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Column voor Brainstorm: Symposium Jaar van de Ruimte 2015

Salet, W.

Publication date
2013
Document Version
Submitted manuscript

Link to publication

Citation for published version (APA):
Salet, W. (2013). Column voor Brainstorm: Symposium Jaar van de Ruimte 2015. Web publication or website, www.wiemaaktnederland.nl. http://www.wiemaaktnederland.nl/wp-content/uploads/2013/11/Column-WIllem-Salet.pdf

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:10 Oct 2026

Column voor Brainstorm

Symposium Jaar van de Ruimte 2015

Willem Salet

Er is geen land ter wereld dat internationaal zoveel faam heeft verworven met zijn strategisch ruimtelijke plannen als Nederland.

Dan is het toch cynisch om te moeten constateren dat uitgerekend op een kritiek moment van maatschappelijke verandering – namelijk op het dieptepunt van een internationale crisis – de strategische plannen van de diverse overheden als eerste worden weggesaneerd.

Waar je zou verwachten dat de transformatie van de expansieve aanbodplanologie naar een experimentele en vraaggerichte benadering nieuwe inspirerende richtpunten voor de toekomst in beeld zou brengen, zakt het strategisch vernuft weg in een zompig moeras (met uitzondering overigens van een wel degelijk inspirerend PLB).

Het is verbazingwekkend dat in de beleidswereld op dit moment zo weinig vraag lijkt te bestaan naar nieuwe ruimtelijke strategische plannen. Dan kun je wel naar de politiek wijzen maar daar gaat het mij vandaag niet om.

Laten we als ruimtelijke vakwereld misschien eerst eens de hand in eigen boezem steken.

> *Is het misschien niet zo dat de wereld van de ruimtelijke planning in een periode van overvloed te veel in zichzelf is gekeerd en dat er mede daarom op een moment dat het nodig is, geen beroep op wordt gedaan?*

Ik wil een paar van die uitgangspunten kritisch onder de loep houden, niet in de laatste plaats omdat ik denk dat het omkeren van deze assumpties juist nieuwe kansen kan bieden voor strategische ruimtelijke plannen.

In welke valkuilen zijn de ruimtelijke plannen verstrikt geraakt?

Planning subjectivisme

Ten eerste is het de veronderstelling dat de plannenmakers zelf de verandering komen brengen. De planner als de nieuwlichter, het subject van de verandering en de wereld is het object dat moet bewegen. Het is de oude val van het bestuurscentrisme.

Natuurlijk zijn plannen niet neutraal maar als de planners zelf de verandering moeten produceren, gaat het niet lukken en dat is misschien maar goed ook. Volgens mij moeten plannen inter-venieren in de interacties tussen ruimteproducenten en ruimtegebruikers. Die actieve wereld staat voorop, de planner kan gas geven of afremmen maar hij is niet zelf het centrum van beweging.

Dit was voor mij de reden dat ik afhaakte bij de 5e Nota (de vloertegel van Minister Pronk). Ik bedoel niet zijn politieke opvattingen maar het gebruik van het plan als voluntaristisch raamwerk dat was losgezongen van de reele interacties tussen ruimteproducenten en ruimtegebruikers.

Instrumentalisme

Ten tweede sinds de introductie van het indicatieve en globale karakter van strategische plannen zijn er initiatieven geweest om deze softe voornemens instrumenteel op te tuigen. Er wordt veel over gepraat en dan wil je weten waar het concreet toe leidt; het gevolg is dat de kerstboom wordt opgetuigd met instrumenten en tot een log gevaarte uitgroeit.

De denkfout is dat een strategisch plan door de beleidsmakers zou moeten worden uitgevoerd. Daarvoor is in de wetenschap al een tijd geleden gewaarschuwd maar in de praktijk blijkt het lastig te zijn om er afstand van te doen.

In de praktijk wordt een plan niet serieus genomen als er niet meteen een hele instrumentenkast wordt opengetrokken.

Overheidsproducties

In de derde plaats werden de strategisch ruimtelijke plannen steeds bij voorkeur verbonden met de productieve rol van de overheid. Overheidsproductie is de kern van de aanbodplanologie.

Er is een gevleugelde term die aangeeft hoe populair dit denken altijd is geweest: *'meekoppelende belangen'*. Er is niks mis met 'mee-koppelen' op zich maar in de praktijk werden de 'mee-koppelende overheidsproducties' bedoeld.

De woningbouw zou sinds de liberalisering niet meer 'meekoppelen' en daarom moest de planning zich met infrastructuur gaan verbinden waar op dat moment wel door de overheid werd geïnvesteerd. Dit gebruik van het concept meekoppelende belangen berust op een kardinale vergissing en wel om twee redenen.

- Ten eerste kan die productieve taak in veel gevallen door de markt worden genomen. Dat is vanuit oogpunt van ruimtelijke conditionering betrekkelijk onverschillig.
- Ten tweede is het een vergissing om te denken dat de productieve diensten binnen de overheid wel automatisch naar de ruimtelijke plannen gaan staan.

Dat bleek al bij de VINEX. De subsidies van volkshuisvesting mochten dan wel zijn opgedroogd maar de 600.000 merendeels private woningen van de Vinex hebben voor een groot deel wel de lokatie richtlijnen gevolgd.

Wie ruimtelijke planing afhankelijk maakt van meekoppelende overheidsproducties, moet in deze tijd van wijkende overheidsproducties wel erg somber worden maar we doen er goed aan om dit concept zelf niet centraal te stellen en beter in te spelen op de reeel werkzame krachten in de samenleving.

Conclusie

Als ik deze valkuilen op een rij zet komt er automatisch een ander beeld van strategische ruimtelijke planning naar voren dat wel kan inspelen op de behoeften van het moment. Dit is een planning die intervenieert in de gangbare praktijken van de samenleving zelf. Bij strategische plannen zijn het geen rechtstreeks bindende interventies maar lichtere vormen: noem het anticipatorische interventies. Maar het zijn even goed interventies in gangbare praktijken. Ze moeten dus doordacht worden niet als

voluntaire luchtspiegeling maar als ingrepen op energieke krachten die zelf in de samenleving werkzaam zijn.

De huidige minister wenst zich niet meer vast te leggen op woningprogramma's van 50.000 woningen hier en 40.000 daar. Dat kan ik me goed voorstellen, en niet alleen vanwege de stagnatie op dit moment maar met het oog op intelligent gebruik van een strategisch plan. De functie van een strategisch plan is niet niet directe uitvoering conform het plan maar het *verschaffen van normatieve feedback in veranderende praktijken*. De ruimtelijke plannen geven dan de normatieve ijkpunten en stellen uitdagingen die door partijen op hun eigen manier tot werkelijkheid gemaakt kunnen worden. In Engeland zijn dat de guidelines.

Tenslotte vervullen de plannen ook een platformfunctie voor interdisciplinaire toekomst missies.

Kortom, ik zie wel degelijk kansen voor opleving van ondernemende en experimentele ruimtelijke plannen in een energieke samenleving maar geen terugkeer naar de telocratische beleidsprogrammas die in de achterliggende periode soms te veel het gezicht van de ruimtelijke planning hebben bepaald.